

Tetralógia a szetukért Anne Vabarna: *Pekó*
(fordította: Pusztay János),
Nap Kiadó, 2017.

Pusztay János nyelvész, egyetemi tanár, az uráli nyelvek és népek kutatója, műfordító, a kis finnugor népek nyelvének elkötelezett istápolója, megmentője missziós munkát végez. Többek között a következő könyvek írója, szerkesztője: *Lív dalok és közmondások; Majd' minden szó feledésbe merült. Inkeri finn líra; A szölkupok; Észt–magyar kisszótár; Nyelvével hal a nemzet. Az oroszországi finnugor népek jelene és jövője II pontban*. A tudomány kategóriájában 2008-ban Prima Primissima Díjat kapott Pusztay János.

A legújabb, a szetukról szóló tetralógiája a következő címekkel jelent meg. 1. *Szetu nyelvtan*, 2. *Szetu–magyar szótár*, 3. Anne Vabarna: *Pekó* (szetu eposz), 4. Anne Vabarna: *A leány haláldala. A nagy nász* (két epikus ének). Az utóbbi két kötetnek fordítója, Pusztay János, előszavában mindenekelőtt a szetukról szól.

Ez a kisebbség Észtszország délkeleti csücskében, az észts–oros határ két oldalán él, és mintegy 10-11 ezer lelket számlál. Először pszkovi észteknek nevezték őket, a szetu elnevezés gúnynévnek számított a cári uralom alatt. A szetu nyelv(járás) a délészts nyelvjárások egyike. Több jellegzetességük a finnel köti össze őket. A vallásukat tekintve átvették ugyan a keresztvetést, minden házban volt ikonsarok, de titokban megőrizték pogány szokásaikat is, például a Pekó-kultuszt. Ma a szetuknak van saját rádiójuk, van folyóiratuk, zászlajuk, tananyaguk, himnuszuk – és nemzeti eposzuk: a *Pekó*.

Szinte valamennyi finnugor nyelvű népnek megvan a maga eposza, némelyiknek több is. A kivételt mi, magyarok képezzük. Anne Vabarna *Pekó* című műve tehát a szetuk nemzeti eposza. Egy családba tartozik a *Kalevalával* és a *Kalevipoeggel*. Az eposzban egyedülálló módon keveredik a pogány hiedelemvilág az ortodox vallás elemeivel, a természetisten Pekó születésénél ott van Jézus és Mária, ők adják a hős nevét is, majd Jézus a mezők és a szetuk királyává koronázza az eposz főhősét.

Anne Vabarna (1877–1964) énekmondó, több mint 142 000 sornyi dalt jegyeztek fel tőle. Az írástudatlan Vabarna a fiának diktálta le a szöveget, aki sorokra való tördelés nélkül írta le azt. Az észts népköltészet jellegzetes versformája a régivers, amelynek sorai négy trochaikus ütemet tartalmaznak, ez nyolc szóta-

got jelent. Vabarna és a fordító azonban rugalmasan kezeli a sorok szótag-számát. Egy-egy sor 7–10 szótagból is állhat. Íme, a *Pekó* felütése, az invokáció, *Az énekes kezdő szavai* címmel: „Rajzoló keresztes keblemre, / Jézus jelét homlokomra, / engem Isten istápoljon, / arany Jézus erőt adjon / ezt a könyvet készítenem, / énekemet énekelnem. / Halottról mondok mesét mostan, / kezdek nyugvóról kántálni, / ki már rég meghalt réges-régen, / fekete föld alatt fekszik.” Ebből is kitűnik, hogy az eposz szóhasználata teljesen hétköznapi, nincs benne emelkedett stílusérték, ugyanakkor jellemző rá az alliterációgazdaság. Az *Almafalány* című énekben a lovon leánykérőbe érkező Pekó így mutatkozik meg: „Megrázta magát a drága mén, / a kesely a földet kaparta. / A legény lengette a kantárt, / odaintett a gyeplővel.” Ezenkívül meghatározó szerkezeti köhéziós és stiláris alakzat, eszköz a parallelizmus, azaz a tartalmilag ismétlődő sorok, gondolatpárhuzamok. Egy részlet a *Pekó dolgozik* című énekből: „Pekó kaszálni ment kaszálóra, / a nagy ember a lápra lépdelt, / erős férfi ment mezőre, / öt ölnyi volt a kaszája, / karikáját vasból verték, / fogantyúját rézből faragták, / fogóját ólomból csinálták.” A főhős természetesen kiemelkedő tulajdonságokkal rendelkezik. Óriási munkabírású, jól forgatja a fegyvert. A születése is rendkívüli. A születést követi a névadás, a keresztelő, munkás napjainak bemutatása, házassága, gyermekeinek születése, az apja halála, az anyja betegsége és halála, Pekó katonáskodása, harca, fogsága, bíraskodása, tragédiája. Ugyanakkor az eposzban megismerjük a szetuk hétköznapi életét is. Ami a *Kalevalában* a csodamalom, az a *Pekóban* a buzogány, azaz a csodás elem. Viszont eltérés, és egy eposzban szokatlan is, hogy a zárszóban a napi politika jelenik meg.

Bármilyen apró is egy népcsoport, egy etnikai közösség vagy egy nyelvjárás – irodalma van. Pusztay János szerint lejegyzett nyelvtanuk híján elengedhetetlen, hogy a fordítás első lépéseként szakkönyvet írjunk. A szótár egyfajta szakszókincset tartalmaz, hiszen a Vabarna-könyvek szókészletét listázza. Valójában mindezzel egy nyelv legfontosabb, létfenntartó elemeit ismerhetjük: nyelvtanát, szókincset, szépirodalmát. Így született a tetralógia a szetukért.

Minya Károly

